

Elu õpetaja Helju Tauk

Ma ei saa mõelda Helju Taugist minevikus, sest ta on minu jaoks senini väga elus. Mida aeg edasi, seda rohkem näen, kuidas ta on mind mõjutanud ja teeb seda jätkuvalt, olles oma reaalses elus olnud nii hoomamatu ja ettearvamatu. Ta õpetas nii, et ma ei saanud arugi, et mind õpetati. Tema tabavate ütlemiste tõeline tuum hakkas selguma alles aastaid hiljem ja praegu pean teda üheks oma elu olulisemaks õpetajaks.

Kui ma olin Muusikaakadeemia esimesel kursusel, kuulusin sõpruskonda, mille enamuse moodustasid Tallinna Muusikakeskkooli abiturientid, põhiliselt pianistid. Nende muusikaajaloo õpetajaks oli Helju Tauk, kes oli just sel aastal asunud jälle meie koolis põhikohaga tööle. Mina olin lõpetanud sama kooli aasta varem ja samuti Helju Taugiga kokku puutunud - ta õpetas tulevastele muusikateadlastele ja heliloojatele sellist õppeainet nagu eriliteratuur, see oli muusikaajaloo süvendatud õpe. Tauk kommenteeris ja laiendas seda, mida Kristel Pappel meile n-ö muusikaliteratuuri põhitundides õpetanud oli. Taugi kõrvalepõiked ja paralleelid olid vaimustavad ja rabavad. Toonane abituurium aga sai temalt n-ö põhiõpet ja mu sõbrad rääkisid temast tihti. Ühel kevadsuvisel õhtul jalutasime sõpradega Sütiste tee pargis ja korjasime piibelehti. Kuidagi väga loomulikult tekkis meil plaan minna Helju Taugi juurde koju ja kinkida need lilled talle. Nii me läksime, seitsmekesi, ta oli kodus ja kutsus meid sisse. Kust tuli see mõte, kuis olime nii kindlad, et tal meie tuleku vastu midagi pole? Õnneks me ei eksinud, ta oli väga rõõmus sellist noorte kampa nähes ja vestles meiega päris kaua. Järgmisel aastal käisime sama seltskonnaga teda sünnipäevahommikul päikesetõusu ajal üles laulmas. Sel korral oli ta isegi rohkem üllatunud, kuid kutsus meid jällegi sisse ning pakkus kommi ja küpsiseid. See oligi tegelikult vist ainus võimalus teda kodus õnnitleda, sest legend rääkis, et sünnipäeva puhul meeldis talle pigem ise mõnele sõbrale külla minna ja seda seal tähistada. Leida Sibula ja Hilda Koni kuulsaks lauldud „Kevadkuul“ seostub mul nüüd alati selle märtsihommikuga - „...eks saja aasta kestel kordub sama kevade“, laulsime talle seda naljaga pooleks tema Mustamäe korteri akende all. Ta on muide ainus õpetaja, keda olen sünnipäeva puhul üles käinud laulmas. Familiaarsusest oli asi ometi väga kaugel, isegi tema ristipoeg meie sõpruskonnas, kes oli teda eluaeg tundnud ning kelle ema oli mitmeid aastakümneid olnud Helju Taugi ansamblipartner ja sõber, ütles talle „teie“.

Tauk oli silmatorkav juba oma välimuse ja oleku poolest. Näiteks kandis ta seelikuga koos enamasti botaseid, mis oli tol ajal väga erakordne. Võib vist öelda, et ta oli ajast kõvasti ees - tänapäeval käitub iga enesest lugupidav trenditeadlik teismeline nõnda. Jah, loomulikult on tennised või botased palju mugavamad kui kingad, kuid mina ja minuvanused sellist valikut teha ei julgenud.

Teater.Muusika.K...

01.06.2020 00:00

Kai Taal

67,68,69,70,71,72,73,

Estonia teater

Oma õlgadeni ulatuvate hallide juuste ja reipa olekuga oli ta meelde jäänud ilmselt kõigile, kellega elu teda kokku oli viinud. Olen üles kasvanud ajal, mil õpetajad noomisid, kui õpilased neid istudes tervitasid ega tõusnud lugupidamise märgiks püsti - vahel hommikul unise peaga koridoris klassiukse taga oma õpetajat oodates nii juhtus. Tauk ei teinud sellest kunagi probleemi ja tervitas lausa esimesena, kui sind varem märkas. Ja tema tervitus polnud mitte konventsionaalne „Tere!“, vaid enamasti karlssonlik „Hei hopsti!“ või hoopis „Mää!“. Ta murdis piire kuidagi väga loomulikult ja rõõmsal moel. Mäletan, et ta hakkas minuga juttu tegema juba aastaid enne seda, kui tema õpilaseks sain.

Ma olin väga korralik ja tahtsin teha kõike õigesti, anda alati õigeid vastuseid. Tauk tekitas minus ebamugavust. Ma proovisin mõista, mida ta minult ootab, mis on õige, kuid ei suutnud sellest aru saada. Liig vaba, hüplev, hoomamatu, avar ja ettearvamatu oli tema mõttelend minu jaoks. Tema silmad olid ühtaegu tähelepanelikud ja osavõtlikud, kuid samas eemalolevad, justkui oleksid tema peas liikunud korraga mitmed, üksteisega mitte ühenduses olevad mõtteliinid. Ebamugavust temaga suheldes kogesin kuni lõpuni, kuid oma praegust elu vaadates näen, et mu hing igatses tegelikult just sellist „raamist välja“ mõtlemist. Julgust teha oma sisetundest lähtuvaid valikuid, leida üles „oma“ ja väljendada seda, mis hinge puudutab - seda kõike õpetas Helju Tauk mulle sõnades väljendamata. Kogu tema olek ja käitumine manifesteeris seda. Ei varem ega hiljem ole mul olnud õpetajat, kes oleks nii mitmekülgne ja avara silmaringiga. Ta oli pianist (nii laval esinev interpreet kui ka teatris töötav korrepetiitor), muusikateadlane, õpetaja. Kõik need tahud sulasid kütkestavaks tervikuks, kui ta muusikaajaloo tundides mängis klaveril ette lõike sümfooniade ja ooperite klaviiridest. Ja ta mängis väga hästi - värvikalt, emotsionaalselt, fantaasiarikkalt! Kui suur väärtus sellel oli, mõistsin alles aastaid hiljem, kui hakkasin ise lähemat tutvust tegema partituuride ja klaviiridega. Pianistil, kes orkestris pole mänginud, võib olla raske aduda, kuidas tekib muusika sümfooniakontserdil või ooperiteatris, ning eriti raske on seda ette kujutada muusikateadlasel, kes ise ühegi pilliga sina peal pole. Helju Tauk oli kadestamisväärse

prima vista oskusega ning töötanud aastaid Estonia teatris ooperi- ja balletikontsertmeistrina, olnud „kättpidi“ muusika sees kogu oma elu. Ta õpetas muusikat ise muusikat tehes; enamasti istusime-seisime me klaveri ümber ja kuulasime tema mängu, laulu ja kommentaare. Tänu temale sain ma teada, kui suurt naudingut pakub sümfoonilise muusikaga tutvumine omaenda kümne sõrme abil. Õppisin muusikakeskkoolis nii klaveri kui muusikateaduse erialal, kuid EMTAs jätkasin pianistina ja suurelt osalt oli just Helju Tauk enese teadmata mu sellise valiku taga. Muusikas elamine oli temale midagi väga loomulikku, tema elu ja muusika olid pidevalt läbi põimunud ja täiendasid teineteist.

Ta üllatas pidevalt, vahel lausa ehmatas; tema mõtted, mis alati olid originaalsed ja vahel ka teravad, sööbisid mällu ning omandasid oma tõelise tähenduse alles aastaid hiljem. Mäletan, et kord koridoris hakkas ta minuga rääkima Bulgakovi „Meistrist ja Margaritast“. Alles tüki aja pärast tunnistasin, et ma pole seda lugenud. Ta oli üllatunud, ka pisut häiritud - ju siis mu vanus oli juba seesugune, et ta eeldas, et olen selle meistriteosega tuttav. Kuid ta leidis kohe, et tegelikult on suurepärane, et erakordne kogemus lugeda sellist fantastilist raamatut ootab alles ees. Selles mälukillus saavad kokku need omadused, mida ma kogesin nii tema muusika- kui ka muusikaajaloo tundides ja samuti koridorivestlustes - ta oli ühtaegu äratav ja julgustav. Loomulikult hakkasin ma tol päeval koju jõudes kohe Bulgakovi surematut teost lugema. Samuti proovisin edaspidi ka pealtnäha fiaskodes midagi positiivset näha. Ühes teises koridorivestluses küsis ta minu arvamust eelmisel öhtul toimunud ERSO kontserdi kohta, kuna ta oli mind seal näinud. Vahutasin vaimustusest ja kiitsin kõiki esitajaid, alates dirigendist kuni II viiuli viimase puldini, unustamata ka koorilauljaid. Ta jäi ükskõikseks ja täheldas, et tõesti huvitav, et selline esitus ka niisugust reaktsiooni võis tekitada. See oli nagu külm dušš, sain aru, et ilmselt oli kõnealune kontsert olnud tegelikult ebaõnnestumine. Ning pole vist tarvis öelda, kes on selle taga, et olen praegu ettevaatlik oma hinnangutega interpretatsiooni kohta, kui kuulen teost esmakordselt; enne kriitika kirjutamist püüan ikka vähemalt kaks-kolm varianti läbi kuulata.

Ühel jõulureedel ehmatas ta meid eriliteratuuri tunnis üpris omapärase valikuga. Olime kõik juba piparkoogilõhnalises ja jõululaululises meeleolus ning ootasime pühade puhul midagi kaunikõlalist, teised õpetajad olid meid sellega hellitanud. Tauk tuli talle omasel reipal sammul sisse, soovis häid lähenevaid jõulupühi ja pani mängima Penderecki 2. sümfoonia ehk „Jõulusümfoonia“. Vähemalt siis ei mõjunud see kuidagi meeldivalt ega kutsuvalt. Jällegi sain alles aastaid hiljem aru, et on väga palju erinevaid maitseid ja arvamusi, on väga palju erinevaid arusaamu jõuludest ja sellest, kuidas need „kõlavad“. Rääkides muusikast, õpetas Tauk elu, ükskõik mis parasjagu teemaks oli.

Sel kevadel möödus Helju Taugi sünnist 90 aastat ja juunikuus saab tema lahkumisest juba 15 aastat. Peale on kasvanud terve põlvkond, kellel pole temaga olnud isiklikku kokkupuudet. Kui paljud leiavad tee tema artiklite ja ERRi arhiivis sisalduvate raadiosaadete ni? Tema 80. sünniaastapäevaks valminud artiklite kogumik „Muusikast võlutud“¹ on nauditavaks lugemiseks nii ta kaasteelistele kui ka neile, kes teda ei tundnud. Eelkõige võib see, kui hästi ta kirjutab, kui kaunilt ja väljendusrikkalt, kui kujundlikult ja voolavalt mõjub tema öeldu. Täpselt sama kütkestavalt ta ka rääkis - kõrvus kõlab tema meloodiline ja rahulik hääl. Tema matusepäeval ilmunud „Ansambelis olemine“² annab ülevaate tema elu- ja loometeest pedagoogina, pianistina (nii solisti, kontsertmeisteri kui ka

ansamblistina), tema tegevusest lektorina ja raadiotööst. Sealt saab lugeda ka tema kolleegide ja sõprade meenutusi ning viimast intervjuud „Nooruse teed - rõõmsad, nukrad, ettearvamatud", mille ta andis mõned kuud enne surma oma pojale Madis Kolgile. Helju Taugi kirjutatud artiklid võiksid olla muusikateadlaseks pürgijate „kohustuslikuks kirjanduseks", sealt on palju õppida nii kujundliku ja tabava väljenduse kui ka kadestamisväärsel professionaalsuse osas. „Arvustavaid märkusi võib arvustatavaga arutada, kui see teda üldse huvitab, aga seda avalikkusele teada anda hakkab veidi vastu. Pigem ülistaksin kiitust," on Helju Tauk öelnud.³ Kui loen Helju Taugi kirjutatut, siis räägib see millestki, mida ma oma silmaga-kõrvaga kogenud pole. Nii huvitav lugemiselamus, kui see ka pole, see kõik on toimunud enne minu aega. Kuidas kommenteerivad tema kirjutatut Taugi kaasteelised? „Need lood, mis ta kirjutanud on, on alati väga asjatundlikud, põnevalt tehtud," ütleb Eino Tamberg. „Ta oskas mõelda mitte ainult muusikas või muusikast, vaid lülituda väga toredasti ka kirjandusse ja kujutavasse kunsti. See laiahaardelisus, mis on muidugi vajalik igale muusikateadlasele, esineb tema juures veel eredamal kujul."⁴ Tiina Mattisen ütleb: „Helju Tauk ei tegele niivõrd kiitmise kui selle läbi objekti vastu huvi äratamisega. Oskab tekitada soovi kõnesolevat teost kuulata, muusikalavastust näha, või kahetsuse, et erutav kontsert kuulmata jäi. Vaatab värske nurga alt, püüab võrdlusrohke ja epiteedikülla sõnamänguga pigem taasluua muusika emotsionaalset mõju kui seda analüüsida." „Helju Taugi kirjutised on rohkem kui esseelaadsed, ta kirjutab kui muusikakirjanik," tõdeb Kristel Pappel. „Tema rohkete kujutluspiltidega, pea- ja kõrvalteedel vooklevate lausetega stiil meenutab XIX sajandi literaate-muusikuid - E. T. A. Hoffmanni, eriti aga Robert Schumanni, kelle muusika ja tekstid kõnetasid teda väga lähedalt. Schumanni üks keskseid esteetilisi ideid oli, et kunst ja elu on lahutamatud." Ning sama on öelnud ka Helju Tauk ise: „Mida enam elan, seda selgemalt näen seoseid muusika ja elu vahel, seda, kuidas nad tegelikult ongi üks, vahetus paralleelis kulgev otsatu rikas protsess. Mis maksab muusikas, maksab ju ka elus, alates rütmimpulssidest, südametuksumisest, ka liikumisrõõmust. Millest koosneb argielu - puha muusikalised komponendid, keeruliselt seostuvate detailide võrk mitmel tasandil. Tasub oma muusikatundmist rakendada eluski. Ühelt poolt vajame püsivust ja kordumist. Meid võlub ja toetab rühikas barokimotoorika. Samas ei taha korduvat kuigi pikalt välja kannatada. Nagu muusikateos, vajab ka elu kulgemine varieerimist, uusi episoodide, vastandavat töötlemist, enne kui telgmaterjali juurde tagasi pöörduda." „Kui mõtlen Helju Taugi peale, tuleb südamesse väga soe tunne," meenutab Ralf Taal, tema õpilane TMKKs ja EMTAs. „TMKKs õpetas ta mulle saateklassi (lauljate saatmine), minu illustraator oli Maarja Haamer. Mäletan, kui tegime ükskord Cio-Cio-Sani aariat Puccini „Madama Butterflyst". Kui lõpetasime, siis Tauk naeris tükk aega, suutmata midagi öelda. Seejärel selgitas, et mina oma

seitsmeteistkümne eluaastaga olevat mõjunud vanainimeselikult elutarga ja murelikuna, samas kui oma esimese juubeli selja taha jätnud Maarja Haamer oli nooruslik ja tütarlapselik. Rollid olid justkui vahetusse läinud. Sel hetkel tekitas see minus hämmeldust ja segadust, kuid hiljem mõistsin tema kommentaari sügavamalt tähendust. Muusika tegemine ei peaks olema nii surmtõsine asi, Taugi reaktsioonid olid alati väga ausad ja otsesed, kuid ka vabastavad. Üks teine kord tunnis küsis ta minult otse: „Kas sa tunnend elust rõõmu? Kassa naudid elu?“ See paistis talle oluline olevat. Kord olime koos temaga kuskil Eesti väikelinnas koolikontserti andmas ja kuna oli vaba aega, astusime sisse raamatupoodi. Mul oli just isa surnud ja ilmselt ei olnud ma jällegi liiga rõõmus. Ta nägi Axel Munthe „San Michele raamatut“ ja küsis, kas mul on see olemas. Minu eitava vastuse peale ta ostis selle ja kinkis mulle, lisades napi selgituse, et ta tunneb, et mul on seda praegu vaja. Kui tähtis on elurõõm, seda näitas ta loomulikult kõige rohkem omaenda eluga - hoolimata tema keerulisest saatusest, ei mäleta ma, et oleksin näinud teda kunagi morni või murelikuna. Ükskõik kas oli kammeransambli või muusikaajaloo tund, ta õpetas alati elu. Kord kõneles ta sellest, kuidas teismeeas lapsed ühel hetkel avastavad, et nende vanemad teevad vigu, ja on siis probleemi ees, et kuidas on võimalik neid nüüd armastada ja austada. Ja et täiskasvanuks saades mõistavad nad, et sa armastad kedagi just tema vigade pärast - see mõtisklus jäi väga meelde. Kaua aega mõtlesin ka tema väite üle, et ahv on targem kui inimene. Ta põhjendas seda sellega, et ahv sööb alati kõigepealt ära kõige maitsvama, samas kui inimene jätab kõige parema viimaseks. Seetõttu sööb ahv alati parimat, mis tal hetkel on. Kaua aega ei saanud ma sellest mõttekäigust aru. Ta oli alati väga aus ja tema kiitusel oli suur kaal. Ta on mind kritiseerinud siis, kui teised on kiitnud, ja ka vastupidi. Kaks väga olulist asja oma ansamblistiellu olen kindlasti temalt kaasa saanud. Esiteks - kui mängid lugu, kus sinu päralt on klaverile seatud orkestripartii, peab klaver kõlama nagu orkester. Mitte niivõrd valjemini ja jõulisemalt, vaid täiesti teistmoodi kui duos või trios, väljendades orkestri lugematuid kõlavärve. Ja teiseks - ansamblis tuleb kogu aeg partneriga kaasa mängida. Mitte mõttes, mitte pelgalt jälgides, vaid otseselt. Ma ei saanud tema mõttest kohe aru, nagu tihtipeale Taugi ütlemiste puhul, kuid praegu mõistan - tuleb teist tajuda, tunnetada, n-ö teise nahka puggeda. Kui oled teisega ühel lainel, siis saad aru tema mängimise loogikast ja oskad aimata ka seda, kui teine eksib - veel enne, kui see reaalselt juhtub. Oluline on kuulata seda, mis tegelikult kontserdil toimub, mitte oodata seda, mis peaks toimuma või mis on noodis kirjas.” Helju Tauk oli hinnatud ja armastatud ansamblipartner peaaegu kõigile tol ajal tegutsenud lauljatele ja paljudele instrumentalistidele; Ines Rannapi ja Mare Teearuga sidus neid koguni aastakümnetepikkune koostöö. Helinäiteid Taugi mängust leiab

ERRi arhiivist, kuid karta on, et paljud inimesed tänapäeval YouTube'ist kaugemale ei jõua. Seal on Helju Taugiga vaid üks video, Georg Enescu „Kontsertpala“, kus ta musitseerib koos violamängija Herbert Laanega. Helju Taug oli ansamblipartnerina teist suureks mängiv, musitseerides väga ühtses ansamblis, kuid olles samas väga loominguline, tundlik ja tajuv, alati toetav ja pigem tagaplaanil. „Ega muusikas suurt varja, kõik tugineb usaldusel nagu sõpruseski. Sõpruses on juba ammu minu osaks secondo, see on toetav bassipartii,“ ütleb Taug. „Koosmäng, ansamblis olemine on kogu elu telg. Mulle pole kunagi maitsenud soolomäng, kui, siis ehk tutvumiseks, isu tekitamiseks. Hoopis teine asi on musitseerida kahekesi või mitmekesi, mõelda, kuulata, hingata ansamblis. Seepärast on mind aina tõsisemalt ning rõõmustavamalt köitnud õpetajaamet kui vastastikku rikastav ansamblimäng. Ja see kehtib minu puhul tõepoolest ka väljaspool muusikat, elus üldse. Partnerid ei pruugi sugugi valitud, kõige meeldivamad inimesed olla. Huvitavad on nad siiski. Ansambel sütitab nendegagi, kes on teistmoodi või koguni vastuhakule õhutavad. Võõras ei lammuta, pigem tugevdab inimeses teda ennast. Piirjuhtumina olen seda tajunud omaaegsetel istumistel julgeolekukomitees - ise valitud „rollis esinedes“ on „vestlus“ läinud kohe lahendamaks, „mängulisemaks“. Koosmängutunnetus on miski, mis elus pinnale aitab ja pinnal hoiab.“

„Taugi vaba olek ja eestimeelsus olid niivõrd loomulikud, et ei tekkinud küsimust, kas mingi asi on lubatud või mitte, tema tegevus lähtus rahvuslikest aadetest ning endastmõistetavalt oli ta tihedalt seotud nõukogudeaegsete dissidentidega, Eesti vabadusele ja demokraatlikkusele pühendunud seltskonnaga.“ (K. Pappel) Alates 1972. aastast toimusid Helju Taugi kodus rahvuslikult meelestatud haritlaste sõpruskonna kooskäimised, tutvustati uudseid mõttesuundi, arutleti kättesaadud kirjanduse üle. 1975. aastal toimus Helju Taugi kodus läbiotsimine, järgnesid ülekuulamised KGBs. Selle tulemusena vallandati Helju Taug päevapealt konservatooriumist „nõukogude õppejõule ebaväärika käitumise tõttu“. Mõneks ajaks keelati tal esinemised pianistina, lektorina, esinemised TVs ja raadios. Kuid kibestumise asemel nägime, kuidas Taug märkas tekkinud olukorras positiivset. „Minule sai sellest rikas elamuste sari ja pealegi suur vedamine, sest vallandamata poleks ma sattunud tööle Estoniasse, kuhu mind kohe kutsuti. Armastan ooperimuusikat,“ meenutab Taug. Ning jätkusid ka sama rahvusmeelse sõpruskonna kooskäimised, sedapuhku teatriteadlase Helvi Einase juures. Ka TMKKs õnnestus tal korraldada üritusi, kuhu kutsus kõnelema rahvuslikult meelestatud inimesi. Ametlikult lubatud need sündmused muidugi polnud, info liikus suust suhu, kuid midagi halba meiega ei juhtunud - need hilisõhtud poolpimedas koolimajas viimase korruse kooriklassis on eredalt meelde jäänud.

Elektri tekkimiseks on vaja nii plussi kui ka miinust, ainult ühest ei piisa. See valgus, mis mulle elus praegu teed näitab, tekkis tänu

mõningale segadusele, ebamugavustundele ja intrigeerivale seletamatusele, mis mind nooremata valdas. Taugi peale olen eriti palju mõelnud viimastel kuudel, kui maailm on väga äkki väga kummaliseks paigaks muutunud. Tema oskus olla eluansamblis kõige erinevamate inimestega ja näha positiivset nii jaburates kui ka lausa valusates sündmustes on väga inspireeriv. Mõned ta mõtted: „Inimene ei saa elada negatiivses sisesuhtumises, ta ei tohi niimoodi kaua elada. Tal peab olema häid, tõsiseid soove ja usaldust“, või: „Paneme oma elu nagu mosaiiki kokku kildudest, mis meid erutavad, mida kogume teistelt inimestelt. Mida põnevamad inimesed, seda valulisemad ja ilusamad killud.“

Vaim ja võim on kui igavesed paarilised kõnetanud inimesi kõigil aegadel, pole praegunegi erand. Võimul on jüngrid, vaimul õpilased. Tauk polnud kunagi autokraatne ega soovinud oma jutu kordamist või aksioomi pähe võtmist. Tauki kopeerida on võimatu, keeruline on isegi teda iseloomustada, kuid on kindel, et kõigil, kes teda tundsid, lähevad temast rääkides silmad särama. Lõpetuseks üks lõik tema kõnest ERSP asutamiskoosolekul Pilistvere kirikus 20. augustil 1988, nii teisest ajast ja justkui sootuks muust rääkiv, kuid ometi praegusel hetkel nii kõnetav: „Me peame ennast inimestena päästma. Peame tasapisi aitama üksteisel ja veel enam nendel, kes me ümber on, hirmu, umbusu, silmakirjalikkuse, pideva pingesoleku, inimesevaenamise hädadest üle saada. Ega muidu ei saa kui üheskoos.“

Aitäh, õpetaja!

Viited ja kommentaarid:

1 Helju Tauk 2010. M uusikast võlutud. Tartu: Ilmamaa.

2 Madis Kolk, Tiina Mattisen (koostajad). Ansamblis olemine. Helju Tauk 75. Eesti M uusika Infokeskus, 2005.

3 Artiklis kasutatud Helju Taugi mõtted pärinevad intervjuust „Vastab Helju Tauk“. - Teater. Muusika. Kino 1992, n r 4, lk 5-12.

4 Helju Taugi kolleegide ja õpilaste mõtted temast pärinevad kogumikust „Helju Tauk. Muusikast võlutud“, Tartu: Ilmamaa, 2010. Helju Tauk: „Koosmäng, ansamblis olemine on kogu elu tel^.“ Fotod erakogust

KAI TAAL

